

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ І КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ
КАФЕДРА СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА І КУЛЬТУРИ**

ТВОРЧИЙ ПРОЄКТ

(Анотація до демонстрації творчого проєкту:
«Створення сценічного образу Чаклунки у виставі за мотивами п'єси Януша
Гловацького «Замазура»: аналіз і сценічне втілення»)

Виконала:
студентка 4 курсу, групи БАМП 1-22
спеціальності – 026 Сценічне мистецтво
ОП «Акторська майстерність та
продюсування»
Головко Вікторія Олегівна

Керівник творчого проєкту:
доцент кафедри, заслужений артист України
Довженко В'ячеслав Валерійович

Посилання на відеофіксацію творчого проєкту:

<https://youtu.be/LQiTwrrhrLM?si=i56Jl7xZrAtYb19B>

Київ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ П'ЄСИ ЯНУША ГЛОВАЦЬКОГО «ЗАМАЗУРА»	
1.1 Загальні відомості про п'єсу та її актуальність.....	5
1.2 Літературний аналіз п'єси, її новизна.....	6
1.3 Висновок.....	8
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТВОРУ ТА РОЛІ	
2.1. Робота над образом Чаклунки.....	10
2.2. Практичний етап роботи. Отримання результатів. Втілення задуму.....	12
2.3. Розвиток ролі Чаклунки під час роботи над виставою «Замазура» Включення в загальну концепцію вистави.....	13
2.4. Підсумковий аналіз роботи над роллю Чаклунки.....	15
2.5. Висновок.....	16
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ АНАЛІЗУ ТА ПОШУКІВ	
3.1. Акторські техніки, застосовані у створенні ролі Чаклунки.....	17
3.2. Вплив спеціальної літератури на пошуки і створення персонажа..	20
3.3. Висновок.....	21
РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ. ВИСНОВКИ	
4.1. Оцінка власних результатів та успіхів.....	22
ВИСНОВКИ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	25
ДОДАТКИ.....	26

ВСТУП

У польській літературі та кіно ім'я Януша Гловацького є символом незламного духу творчості. Людина з багатьма талантами, Гловацький був більше, ніж просто письменником і сценаристом. Він був рушієм мистецьких інновацій та поборником свободи слова. Спочатку він занурився у світ театру, знайшовши своє місце у Студентському театрі сатириків.

Проте саме його драматургія по-справжньому визначила його вклад. Талант Гловацького вийшов за межі кордонів, а його твори, перекладені багатьма мовами, стали відомими для глядачів по всьому світу.

В анналах польської культури Януш Гловацький залишився диваком, чий незвичайний шлях і безмежна відданість мистецькому самовираженню назавжди вписала його ім'я в історію. Його слова продовжують резонувати, нагадуючи нам усім, що мистецтво не знає кордонів, а творчість здатна долати кордони, як фізичні, так і мистецькі, особливо завдяки своїм новаторським п'єсам.

Окрім своїх мистецьких досягнень, Януш Гловацький був людиною переконань. Він закликав до діалогу зі страйкуючими робітниками у 1980 році, у переломний момент польської історії. Коли насувався воєнний стан, він прийняв доленосне рішення залишитися за кордоном після прем'єри своєї п'єси "Попелюшка" в Лондоні. Саме ця робота Януша Гловацького має сьогодні зацікавити глядача своєю незвичайною сутністю[5].

Актуальність роботи полягає у детальному вивченні та аналізі п'єси «Замазура», оскільки ця тема мало досліджена та потребує більш широкої популярності, адже проблеми, що постають у творі, на нинішньому етапі є типовими для сучасного суспільства.

Мета роботи полягає у дослідженні драматургічного твору «Замазура» та особливості ролі Чаклунки в ньому, пошуків методів аналізу вказаної ролі, засобів творення персонажа та його значення для розкриття теми та ідеї твору.

Реалізація мети потребує виконання **завдань дослідження**:

1. Вивчення історіографічного матеріалу та джерельної бази з даного питання;

2. Детального аналізу п'єси Януша Гловацького «Замазура», її актуальності та новизни;
3. Поетапного аналізу драматургічної ролі Чаклунки та її новизни ;
4. Вивчення методів аналізу та пошуків у створенні ролі Чаклунки.

Об'єктом дослідження є сатирична п'єса Януша Гловацького «Замазура» (є варіант польською «Попелюха»), написана в 1979 році про сучасне жорстоке переосмислення історії бідної дівчини, над якою здійснювалося насильство в різних його проявах.

Предмет дослідження – образ Чаклунки в п'єсі «Замазура», засоби його створення, розвиток ролі персонажа під час роботи над виставою, значення даної ролі в загальній концепції вистави.

Методи дослідження включають: аналіз літературних джерел, порівняльний метод, мистецтвознавчий аналіз, методи спостереження та узагальнення досвіду театральної практики.

Практичне значення дослідження полягає у створенні реалістичної сценічної моделі вистави та ролі Чаклунки в ній, яка може бути застосована для постановки сатиричної п'єси «Замазура» в сучасному українському театрі.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ П'ЄСИ ЯНУША ГЛОВАЦЬКОГО «ЗАМАЗУРА»

1.1. Загальні відомості про п'єсу та її актуальність.

Трагікомедію «Попелюха» («Замазура») Януш Гловацький написав ще у 1979-му році. Однак проблематика, піднята автором, актуальна і донині.

Історія, показана в спектаклі, насправду жорстока. Дії відбуваються у виправній колонії. Тут дівчат у рамках так званої «Програми розвитку особистості» змушують грати класичну «Попелюшку», а разом з тим занурюватися у спогади нелегкого дитинства. Водночас цю гру фільмують на відео. Злочинний світ у п'єсі переплітається зі світом нормальним. От тільки світи ці мало чим різняться між собою. І в одному, й у другому є місце підлості, зраді та лицемірству. Біда в тому, що в реальності зло часто перемагає добро [7].

"Попелюха" - трагікомічна фарсова історія авторства польського драматурга Януша Гловацького у перекладі Олександра Ірванця, сюжет якої розвивається за "поняттями", що диктує саме життя. Презентація п'єси Януша Гловацького відбулася у Луцьку 6 грудня за підтримки Генерального Консульства Республіки Польща в місті Луцьку. На прем'єру завітав Олександр Ірванець. Саме завдяки його перекладу п'єси "Попелюха" потрапила до українського глядача.

У 1979 році на сцені Сучасного театру в Щецині відбувається прем'єра п'єси «Попелюха», яка для життєвого шляху Януша Гловацького стає переломною. У грудні 1981 року її на сцені лондонського театру «Роял-Корт» ставить Денні Бойл. 13 грудня згаданого року генерал Войцех Ярузельський запроваджує в Польщі воєнний стан, за якого країна стає закритою: нікому не дозволено виїжджати й заїжджати до неї. Гловацький, який на короткий момент хотів полишити позаду, як він пише в автобіографічному романі «3 голови», Горбачова та Ярузельського, Валенсу, Куроня і Міхніка, із напівпорожньою валізою опиняється поза кордонами своєї батьківщини. Газети The Guardian і The London Times присуджують цій п'єсі приз за найкращу постановку року. Успіх «Попелюхи» в Лондоні дає письменникові новий шанс [6].

1.2. Літературний аналіз п'єси, її новизна.

Історію Попелюшки можна прочитати по-різному. Драматург показує процес театральної постановки, яка відбувається в жіночій колонії для неповнолітніх. Здається так, що весь процес паралельно знімає знаний режисер, щоб зробити на його основі документальну стрічку. Так чи інакше кожна з дівчат, що грає якусь роль у постановці, розповідає на камеру історію свого життя й за що саме вона потрапила за ґрати. Головна героїня, яка грає Попелюшку, наприклад, — за завдання важких тілесних ушкоджень своєму вітчимові. Чарівна казка губиться за брутальністю досвіду арештанток: зґвалтуваннями, крадіжками, побиттями, злиднями та пияцтвом найрідніших. Попелюшка Гловацького всіляко чинить опір цьому душевному експібіціонізму на камеру, бажаючи лишити собі хоч краплю приватного простору та історії, яка належить тільки їй. Це абсолютно не влаштовує режисера стрічки, котру знімають у колонії, та заступника директора, з легкої руки якої на Попелюшку зводять наклеп у тому, що вона доносить на своїх колег-арештанток керівництву закладу. Дівчину брутально б'ють. Нібито таке приниження мало б змусити головну героїню до покори, і все натякає на можливість щасливого фіналу, проте в певний момент дія розвертається на 180 градусів: Попелюшка перерізає собі вени на режисерську камеру та гине. Британська театральна критика відразу охрестила цю п'єсу такою, що містить у собі кафкінський гумор і, поза сумнівом, спрямованою проти тоталітаризму в усіх його вимірах.

1984 року «Попелюху» на сцені публічного театру Джозефа Паппа, однієї з найкращих бродвейських сцен, ставить режисер Джозеф Медден, відомий фільмом «Закоханий Шекспір», що отримав сім «Оскарів», а головну роль у ній виконує оscarоносний Крістофер Волкен, і цим починається тріумфальна хода п'єси та Януша Гловацького як драматурга цілим світом [8].

Основні теми п'єси:

- * насильство системи над людиною;
- * приниження та контроль;
- * маніпуляція через медіа;

- * страх і підкорення;
- * втрата особистості;
- * свобода як недосяжна мрія.

Особливості стилю п'єси «Замазура»:

Гловацький використовує в творі наступні засоби комічного та прийоми:

- * гротеск;
- * чорний гумор;
- * абсурд;
- * різкі діалоги;
- * контраст між казковою формою та жорстокою реальністю.

За жанром даний твір є соціально-психологічною драмою, а саме її різновидом – трагікомедією або драмою абсурду. За історико-літературним напрямом являє собою п'єсу відноситься до мистецтва постмодернізму.

Темою твору є життя вихованок у дитячій виправній колонії, куди приїжджає знімальна група зі столиці, аби створити документальну стрічку про театральну постановку казки «Попелюшка».

Ідеєю твору є протест проти насильницького втручання в особистість, викриття цинізму та фальші «гуманістичного» мистецтва, яке служить інструментом маніпуляції та тоталітарного контролю.

Основний конфлікт полягає у протистоянні між головною героїнею - Замазурою, яка прагне зберегти внутрішню свободу, та системою - Директор, Вихователь, Режисер, - що вимагає повної покірності й фальшивого каяття заради красивої «картинки».

Гловацький використовує відомий бродячий сюжет про Попелюшку братів Грімм, але повністю його перевертає.

Казковий канон постає в тому, що бідна дівчина страждає, але завдяки вищим силам і принцу стає принцесою.

Реальність Гловацького показує, що вихованка колонії отримує роль Попелюшки у виставі. Замість «чарівного перетворення» та порятунку, дівчина

стикається з психологічним насильством. Система намагається витягнути з неї на камеру брудні подробиці її минулого.

Казкового щасливого фіналу немає. Героїня відмовляється грати за правилами системи, через що її жорстоко карають, а її внутрішній світ остаточно розтоптують.

Проблематика твору:

- **Свобода проти насильства:** чи можливо зберегти людське «Я» в умовах абсолютної несвободи та ізоляції?
- **Кордони мистецтва:** де проходить межа між художньою правдою та брутальним використанням людей як матеріалу?
- **Конформізм і зрада:** як легко суспільство (в особі інших вихованок) стає зброєю в руках тиранів проти того, хто виділяється.
- **Правда та симулякр:** створення фальшивої, зрежисованої «реальності», яка видається за чисту правду (прообраз сучасних маніпуляцій у медіа та реаліті-шоу).

Художня своєрідність та поетика:

- **Прийом «театру в театрі»:** дівчата ставлять «Попелюшку» всередині вистави Гловацького. Це створює сильний контраст між наївною казковою мораллю та жорстокою дійсністю виправного закладу.
- **Іронія та чорний гумор:** автор майстерно поєднує трагічні моменти з гротескними діалогами. Адміністрація розмовляє підкреслено педагогічними штампами, за якими ховається інституційне насильство.
- **Художній простір:** обмежений закритими стінами колонії (інтернату). Це мікромодель тоталітарної держави, де кожен крок контролюється, а приватне життя відсутнє.

1.3. Висновок.

Таким чином, п'єса «Замазура» (в оригіналі «*Korciuch*», англійською «*Cinders*»), написана видатним польським драматургом Янушем Гловацьким наприкінці 1970-х років, залишається гостроактуальною й сьогодні. Хоча

першочергово твір створювався як метафора тоталітарної системи комуністичної Польщі, закладені в ньому психологічні та соціальні механізми є універсальними.

Дія відбувається в колонії для важких підлітків. Гловацький майстерно змальовує ієрархію, жорстокість, психологічний тиск та булінг як серед самих вихованок, так і з боку адміністрації.

У сучасному контексті проблема токсичного середовища, аб'юзу та цькування у школах, інтернатах, армії чи корпораціях залишається невирішеною. П'єса розкриває анатомію насильства, де сильніші самостверджуються за рахунок слабших. П'єса «Замазура» Януша Гловацького — це не просто побутова драма про важких підлітків. Це глибока філософська притча про те, як система (політична, соціальна чи медійна) перемелює особистість, що прагне залишитися собою [9]. Твір залишається актуальним і сьогодні, нагадуючи про небезпеку маніпуляцій та важливість захисту особистих кордонів у сучасному світі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТВОРУ ТА РОЛІ

2.1. Робота над образом Чаклунки.

Чаклунка у п'єсі Януша Гловацького «Замазура» — персонажка другорядна, але дуже виразна. Вона не виглядає головною агресоркою, однак постійно існує поруч із жорстокістю та підтримує її. У її поведінці відчувається залежність від сильніших персонажів, особливо від Принца, чиї вказівки вона часто виконує майже автоматично.

Зовнішність і манера поведінки

Чаклунка має татуювання по всьому тілу, що додає її образу грубості та вуличної зіпсованості. Вона рухається різко, насторожено, ніби весь час спостерігає за іншими й чекає, куди хитнеться ситуація. У ній немає відкритої сили чи лідерства — навпаки, вона тримається ближче до тих, хто має владу.

За поведінкою вона нагадує гієну: рідко нападає першою, але охоче підтримує сильнішого, підхоплює чужу агресію, сміється тоді, коли сміються інші, і швидко відчуває слабкість у людині. Її жорстокість не пряма, а скоріше «зграєва».

Особливості характеру

Чаклунка часто говорить раніше, ніж думає. Її репліки імпульсивні, іноді недоречні, сказані ніби для того, щоб підтримати атмосферу або сподобатися сильнішому. Вона легко піддається чужому впливу й рідко має власну позицію.

У ній є нервовість і бажання бути «своєю» серед інших. Вона боїться опинитися слабкою або зайвою, тому намагається триматися поруч із тими, хто домінує. Саме через це вона часто виконує вказівки Принца — не стільки через відданість, скільки через страх втратити місце в цій жорсткій ієрархії.

Внутрішній стан

Попри грубувату поведінку, Чаклунка не створює враження посправжньому сильної людини. У ній багато внутрішньої порожнечі та залежності від чужої думки. Вона ніби не має власного стрижня, тому постійно шукає, до кого примкнути.

Її татуювання, різкість і дивний сміх стають способом приховати невпевненість. Вона живе за правилами середовища й майже не уявляє себе поза ним.

Символіка образу

Чаклунка символізує людей, які не створюють насильство самі, але підтримують його через страх, слабкість і бажання вижити поруч із сильнішими. Через неї Гловацький показує механізм «зграї», де людина поступово втрачає індивідуальність і починає жити чужою волею.

Під час роботи над роллю я намагалася знайти в собі риси характеру, схожі з героїнею. Але мені було важко це зробити, адже я за своєю природою зовсім інша, можна сказати навіть абсолютна протилежність. Тому я переглянула ряд фільмів, у яких зображували жіночі колонії, прочитала уривки творів, зокрема, твір американського письменника Кена Кізі «Політ над гніздом зозулі».

Я вивчила рухи і специфічну поведінку засуджених, тренувала голос та манеру говоріння персонажа, стиль спілкування та зразок стосунків.

У стосунках з іншими персонажами Чаклунка міняється залежно від особи, котру бачить перед собою. На відміну від головної героїні, яка цінує душевне тепло, Чаклунка переконана, що справжнє щастя полягає в багатстві, розкоші та вигідному шлюбі. Її поведінка та цінності підкреслюють моральну чистоту та безкорисливість Замазури. Вона виступає типовим антагоністом у сімейному колі. Заздрість та ставлення до інших персонажів створюють необхідні конфліктні ситуації в сюжеті, змушуючи героїню проходити через випробування [11].

Через даний образ автор демонструє, як жадоба та егоїзм руйнують людську особистість, роблячи її духовно бідною. У виставі, яку знімає режисер, чітко розподілені соціальні ролі. І Чаклунка уособлює слухняне знаряддя в руках системи – адміністрації колонії та Режисера.

2.2. Практичний етап роботи. Отримання результатів. Втілення задуму.

Важливим етапом роботи над роллю Чаклунки для мене стало не просто створити зовнішній образ персонажа, а намагання зрозуміти її внутрішню логіку дій та детально розібрати її вчинки. На початку роботи над виставою між мною та персонажем була велика різниця. Я не сприймала й навіть засуджувала жорстоку поведінку Чаклунки, її агресивність, блюзнірство та приниження інших людей заради власної значимості або контролю. Особливо складними для сприйняття стали сцени знущання над деякими персонажами. Я в житті ніколи не принижувала інших людей, аби самоствердитися, тому для мене була незрозумілою внутрішня мотивація Чаклунки у цих сценах. Проте під час роботи я почала усвідомлювати, що для Чаклунки агресивність, підлабузництво є не лише способом знущань, а й способом захисту власної позиції в кримінальному середовищі. Вона боїться втратити авторитет, а тому постійно змушена вдавати з себе вольову та сильну особистість.

Також для мене важко було зрозуміти, чому Чаклунка настільки залежна від влади та системи, хоча вона й не має такого авторитету серед засуджених та страждає, як і решта персонажів. Потім я прийшла до висновку, що для персонажа влада є не просто засобом задоволення, а способом виживання. Водночас мені були близькі внутрішня слабкість, вразливість Чаклунки та її прихована потреба бути авторитетною. Саме через цю рису персонаж став для мені зрозумілим і близьким. У процесі роботи над роллю мені було важливо знайти баланс між жорсткістю та ніжністю Чаклунки, щоб вона не перетворилася лише на образ агресивної героїні. Щоб подолати внутрішню дистанцію між мною та Чаклункою, я використовувала кілька способів. Знайшла та переглянула документальні фільми про жіночі колонії та жінок із кримінальним минулим (жіноча колонія с. Макошине, Чернігівська область) Бачила сюжет про жінку, яка багато років провела у в'язниці та мала виражені лідерські якості й авторитет серед інших. Якраз її поведінка, манера говорити, жести та ставлення до людей мені краще дали розуміти психологію Чаклунки. Найвищу мету Чаклунки я визначила як бажання втримати контроль над власним життям і не дозволити

системі повністю її розтоптати. Але трагедія героїні полягає в тому, що у намаганні вижити вона сама поступово стає частиною тієї жорстокої системи, яку внутрішньо ненавидить.

У цей момент роботи я зрозуміла, що мені вдалося знайти внутрішню суперечність персонажа та пояснити її логіку існування. Для мене важливо зберегти стержень персонажа та не зобразити її тільки жорсткою або агресивною.

Робота з режисером.

Режисером було поставлене завдання не грати Чаклунку як “негативного персонажа”. Навпаки, важливо було знайти внутрішнє виправдання кожного її вчинку. Саме тому під час репетицій ми багато працювали над тим, щоб навіть у найбільш жорстоких сценах було видно страх персонажа втратити владу, авторитет або власне місце у колонії. Важливим рішенням стало й переосмислення сцени з казкою, яку розповідає Попелюшка. У нашій виставі ця сцена перетворилася на момент внутрішнього оголення Чаклунки. Змінюючи казку відповідно до власного уявлення про щастя, вона фактично вперше відкриває свої приховані бажання та мрії. Окремо ми працювали над тим, щоб насильство у виставі не виглядало “театральним” або декоративним. Режисер постійно наголошував на тому, що жорстокість у колонії є для дівчат звичною формою існування.

2.3. Розвиток ролі Чаклунки під час роботи над виставою «Замазура».

Включення в загальну концепцію вистави.

Робота над виставою «Замазура» проходила поетапно. Спочатку ми разом детально аналізували п'єсу, розбирали конфлікти та мотивацію діючих осіб, писали характеристику та монологи життя кожен свого персонажа. Для мене це був один із найважливіших етапів, бо саме тоді почало формуватися внутрішнє розуміння Чаклунки, логіки її дій та мислення. Далі був етап етюдних репетицій та пошуку фізичного життя діючих героїв. Ми занурювалися в особливу атмосферу колонії, аналізували взаємні стосунки між дівчатами та внутрішньою

системою ієрархії. Ось на цьому етапі почала формуватися пластика Чаклунки, її манера рухатися, реагувати на небезпеку та контролювати навколишнє середовище, в якому вона перебувала.

Поступово почали вибудовуватися взаємини між персонажами. Особливо багато уваги приділялося сценам між Чаклункою, сестрами, Принцем, Попелюшкою, адже саме через їхній конфлікт найбільше розкриває головну тему вистави. Нам потрібно було знайти не лише відкриту ненависть, а й приховану залежність Чаклунки від інших персонажів, її внутрішню заздрість та водночас слабкість і вразливість.

Окремою важливою частиною стала робота над сценами насильства. Ми намагалися зробити їх психологічно точними та емоційно влучними, щоб не тільки показати агресивність чи жорстокість. З цією метою значна увага приділялася розкриттю внутрішнього стану персонажів перед конфліктом та після нього.

На фінальному етапі всі окремі сцени почали поєднуватися у цілісну структуру вистави. У цей момент і з'явилося відчуття загального ритму постановки та внутрішнього розвитку персонажів.

Важливу роль для передачі і розуміння атмосфери вистави відігравали світло, звук, сценографія. Простір колонії був побудований таким чином, щоб постійно створювати відчуття замкненості, контролю та психологічного тиску. Для мене це сильно впливало на внутрішнє існування персонажа під час вистави.

Освітлення було облаштоване так, щоб підкреслювати емоційні стани героїв, а різкі звукові переходи, шуми та музичні акценти допомагали створювати атмосферу постійної тривоги та нестабільності, у якій існують персонажі.

Сценографія вистави не потребувала великого оснащення, була мінімалістичною, таким чином не заважала концентрувати увагу на психології та образах персонажів і стосунках між ними. Я на цьому акцентувала увагу, адже в такий спосіб можна було загострити увагу на емоціях чи конкретних діях.

2.4. Підсумковий аналіз роботи над роллю Чаклунки.

На початку роботи над роллю Чаклунки я практично не сприймала свого персонажа, бо не розуміла її сутність. Я таких людей не зустрічала в реальному житті, тому її грубість, прагнення вислужитися, відсутність власної рішучої позиції та агресія були незрозумілі. Перший задум ролі будувався саме навколо її жорстокості, агресії та внутрішньої холодності. Далі в ході роботи стало зрозуміло, що так не можна показувати персонажа - однобоко й без розкриття його душі й сутності.

Поетапно працюючи над п'єсою, показуючи конфлікти та взаємини Чаклунки з іншими персонажами, я почала помічати її внутрішню суперечність та особливість. Саме тоді для мене стало важливим не лише те, що робить персонаж, а й причина, через яку вона це робить. Я почала занурюватися у її біографію, шукати причини її жорстокості, страху та постійної потреби контролювати ситуацію.

Важливою частиною роботи над образом став пошук фізичного показу персонажа. Спочатку я намагалася зробити Чаклунку максимально жорсткою зовні, численні татуювання, різкі рухи, груба пластика, постійна напруга у тілі. Але згодом стало зрозуміло, що такий підхід до зображення персонажу робить його надто примітивним. Тому в процесі репетицій почали з'являтися моменти переосмислення образу. Так само змінився і голос персонажа. Спочатку я будувала мовлення Чаклунки переважно на грубості та жорстких репліках. Проте згодом зрозуміла, що варто знайти моменти, у яких голос персонажа змінюється та відкриває її справжній внутрішній стан. Саме ці переходи між силою та вразливістю допомогли створити більш правдивий образ.

У процесі роботи над роллю велике значення мали стали партнерські взаємодії. Особливо сильно на трансформацію персонажа вплинули сцени з Мачухою та Попелюшкою. Спочатку я сприймала їхній конфлікт лише як боротьбу за владу, але поступово почала бачити у ньому внутрішню заздрість Чаклунки до свободи та принциповості Попелюшки.

2.5. Висновок

Робота над роллю Чаклунки розкрила переді мною глибоке розуміння важливості детального психологічного аналізу персонажа. Під час роботи над роллю я зрозуміла, що для правдивого розкриття характеру персонажа на сцені мало лише зовнішньо показати характер героя. Важливо пояснити внутрішню логіку кожного його вчинку та зрозуміти причини навіть найбільш суперечливих дій. Робота над образом довела мені, що потрібно уникати стереотипності у створенні образу. Для мене стало важливим не тільки оцінювати та зображувати персонажа як “позитивного” чи “негативного”, а шукати в ньому живу людину з її страхами, травмами та внутрішніми суперечностями. Від моїх акторських здібностей «вживатися» в образ залежить те, як глядач сприйматиме героїню та які емоції вона викличе в публіки.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ АНАЛІЗУ ТА ПОШУКІВ.

3.1. Акторські техніки, застосовані у створенні ролі Чаклунки.

У драмі на дві дії польського драматурга Януша Гловацького «**Замазура**» образ Чаклунки (в оригіналі — *Маленька замазура* або *Попелюшка*, яка перебуває в дитячій виправній колонії) є психологічно складним та емоційно надривним.

Для втілення цього образу на сцені актори зазвичай застосовують поєднання класичних та сучасних акторських методологій, оскільки роль вимагає передачі глибокої травми, бунту та водночас абсолютної беззахисності перед жорстокою системою.

Я познайомилася та використала акторські техніки, які застосовуються для творення цього образу:

1. Система Костянтина Станіславського (Психологічний реалізм)

«Магічне "якби"»: Акторка змушена пропустити крізь себе обставини виправної установи. Вона шукає відповідь на запитання: *«Як би я поводитися, якби опинилася в ізоляції, під постійним тиском адміністрації та режисера, що знімає про нас маніпулятивне кіно?»*

Наскрізна дія та суперзадача: головне прагнення (суперзадача) героїні — зберегти залишки власної гідності та внутрішньої свободи в умовах, де її намагаються зламати. Кожна репліка й жест підпорядковані цій тихій, але запеклій боротьбі.

2. Метод Лі Страсберга та Еріка Морріса (Емоційна пам'ять і вразливість)

Аффективна (емоційна) пам'ять: Щоб передати відчай, образу та відчуття зради (коли дівчину використовують для фальшивого документального фільму), акторка дістає з власного минулого реальний досвід незахищеності, самотності або несправедливості.

Зняття психологічних блоків (за Моррісом): Персонаж Чаклунки постійно перебуває у стані «оголеного нерва». Акторська техніка вимагає повної

відмови від соціальних масок — на сцені транслюється первісний страх, гнів та біль.

2. Техніка Михайла Чехова (психологічний жест та уява)

Психологічний жест: Для цього образу характерна закрита, захисна тілесна моторика. Актори часто знаходять один домінуючий жест (наприклад, сутулі плечі, міцно схрещені на грудях руки, постійне намагання «стиснутися», щоб стати непомітною), який візуально кодує внутрішній стан зацькованої дитини.

Уявна атмосфера: Вистава насичена атмосферою загрози. Акторка працює з «густим» простором навколо себе, де кожен крок персонажів-гнобителів (директора, інспектора) сприймається як фізичний тиск.

4. Епічний театр Бертольда Брехта (ефект відчуження).

Оскільки п'єса Гловацького є гостросоціальною і містить елементи театру в театрі (зйомки фільму всередині вистави), акторці доводиться грати двошарово.

Вона демонструє «**гру в гри**»: показує, як її героїня *змушена прикидатися* перед камерою режисера слухняною вихованкою, водночас даючи глядачеві в залі зрозуміти своє справжнє ставлення (цинізм, презирство або жах) до цього фарсу.

5. Психофізичний тренінг Єжи Гротовського (бідний театр)

Образ Чаклунки позбавлений зовнішнього лоску, яскравих костюмів чи гриму (вона й є тією самою «замазурою»).

Уся виразність переноситься на фізичне тіло та голос. Використовуються техніки контролю дихання для передачі істерики, тремтіння голосу, різких спалахів агресії, які миттєво змінюються заціпенінням[7].

Одним із головних етапів роботи над роллю Чаклунки став детальний аналіз тексту п'єси Януша Гловацького «Замазура». Для мене було важливо не лише вивчити репліки персонажа, а й зрозуміти внутрішню логіку кожної сцени, підтекст та психологічний стан героїні у конкретний момент. Під час роботи я спиралася на текст, і чим більше було репетицій, тим більше кожна репліка звучала по-новому.

Важливе значення для мене мали напрацювання театру Леся Курбаса, у яких мене зацікавив театр як спосіб внутрішнього перетворення актора через образ. Це допомогло мені працювати не лише над зовнішньою формою персонажа, а й над його внутрішнім світом, психологічними особливостями.

Під час створення образу я брала приклад з акторських робіт у фільмах, а також аналізувала інтерв'ю з жінками, які мали кримінальний досвід чи перебували у місцях позбавлення волі. Для мене важливо було зрозуміти, як у таких людях поєднуються жорсткість, травмованість та потреба у близькості. Саме ці спостереження допомогли уникнути стереотипного образу “жорстокої злочинниці”, деś пожаліти й навіть виправдати.

Мені було мало матеріалу про персонажа, що містився в п'єсі. Саме тому я почала доповнювати її внутрішню біографію: дитинство, сімейне середовище, перші злочини, стосунки з іншими, досвід приниження та насильства. Невід'ємним стало створення додаткового монологу про сестру. Саме через нього я змогла зрозуміти, наскільки сильно Чаклунка травмована темою зради. У процесі написання цього монологу я почала бачити, що навіть її злочини народжуються не лише через агресію чи жадібність, а через спотворене прагнення любові та справедливості. Біографічний метод допоміг мені знайти внутрішню логіку персонажа. Завдяки цьому навіть найжорсткіші вчинки Чаклунки перестали сприйматися для мене як безпідставна жорстокість і почали відкриватися як наслідок її життєвого досвіду.

Під час репетицій важливе місце для відтворення образу займав етюдний метод. Застосовуючи імпрровізацію, тренувальні вправи, ми досліджували поведінку персонажів у ситуаціях, яких немає у тексті п'єси. Це допомогло глибше зрозуміти стосунки між дівчатами у колонії та внутрішню систему їхньої ієрархії.

Як приклад, ми готували етюди на спільне існування дівчат у колонії: колективне куріння, конфлікти через дрібниці, ситуації приниження та знущання, боротьбу за авторитет. Саме через ці вправи почала формуватися поведінка

Чаклунки серед інших дівчат — її спосіб контролювати простір, реагувати на слабкість або підтримувати власний авторитет.

Метод внутрішнього монологу допоміг мені розвивати живе внутрішнє існування персонажа на сцені. Під час роботи над роллю я намагалася створити безперервний внутрішній процес Чаклунки навіть у моменти мовчання. Велике значення це відігравало в сценах, де персонаж зовні поводить себе агресивно або жорстоко. Для мене було принципово не грати “злу людину”, а постійно розуміти, що саме Чаклунка думає та приховує у цей момент.

Наприклад, у сцені знування над Першою дочкою внутрішній монолог Чаклунки був пов’язаний не лише із бажанням принизити слабшу, а й із перевіркою Попелюшки: чи втрутиться вона, чи залишиться вірною своїм принципам. Саме внутрішній монолог допомагав мені утримувати складну психологічну природу сцени та уникати зовнішньої демонстративності.

3.2. Вплив спеціальної літератури на пошуки та створення персонажа

У процесі роботи над роллю Чаклунки та створення її образу велику допомогу мені надала спеціальна театральна та дослідницька література. Вона допомогла не лише глибше зрозуміти природу персонажа, а й сформулювати власний підхід до психологічного існування ролі.

Одним із головних джерел стала книга «Towards a Poor Theatre» Єжи Гротовського. Під час роботи над роллю для мене особливо важливою стала думка Гротовського про “оголення” актора та відмову від зовнішньої декоративності. Це безпосередньо вплинуло на створення образу Чаклунки.

Ці матеріали допомогли мені краще зрозуміти природу психологічної напруги у виставі та важливість тілесного існування актора на сцені[2].

Важливе значення для роботи над роллю мала також книга «Філософія театру» Леся Курбаса[3]. Ідеї про внутрішню трансформацію актора через роль та про театр як спосіб дослідження людської природи допомогли мені глибше працювати над внутрішньою суперечністю персонажа. Саме завдяки цьому я

почала сприймати Чаклунку не як однозначно негативного персонажа, а як людину, сформовану жорстокими обставинами.

Щоб дослідити середовище, в якому живе герой, важливу роль відіграла книга «Colonialism: What Girlhoods Can Tell Us» Анджели Вуллакотт [4]. Вона допомогла мені краще зрозуміти, як середовище насильства, контролю та егоїзму впливає на формування дівочого характеру. Це стало важливим для усвідомлення поведінки Чаклунки у колонії та її прагнення до наблизитися до авторитетних персонажів як способу самозахисту.

Окрім теоретичної літератури, великий вплив на створення образу мали документальні матеріали про жіночі колонії та інтерв'ю з жінками, які мали кримінальний досвід. Саме через спостереження за реальною поведінкою, мовленням, жестами та психологічними реакціями таких людей мені вдалося знайти більш правдиву природу персонажа та розвивати індивідуальні особливості сценічного образу.

3.3. Висновок

У процесі роботи над роллю Чаклунки метод аналізу став основою для глибшого розуміння драматургічного матеріалу та внутрішньої природи персонажа. Детальний аналіз п'єси, конфліктів, підтекстів та взаємин між героями дозволив уникнути поверхневого трактування образу та знайти логіку вчинків Чаклунки. Метод пошуку у процесі створення ролі допоміг перейти від зовнішнього уявлення про персонажа до живого та психологічно правдивого сценічного існування. Через етюди, імпровізації, створення біографії персонажа, роботу з пластикою, голосом та внутрішнім монологом поступово формувалася цілісна природа Чаклунки.

Отже, метод пошуку дозволив не лише створити сценічний образ, а й усвідомити важливість постійного творчого експерименту, внутрішньої свободи актора та відкритості до трансформації персонажа у процесі роботи над роллю.

РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ. ВИСНОВКИ

4.1. Оцінка власних результатів та успіхів.

У процесі створення сценічного образу Чаклунки я змогла суттєво поглибити навички аналізу драматургічного матеріалу, роботи з внутрішнім станом персонажа та відображення психологічно складної ролі. Одним із головних власних досягнень я вважаю те, що мені вдалося уникнути однозначного трактування Чаклунки як виключно жорстокого або негативного персонажа. У процесі роботи я змогла знайти внутрішню суперечність героїні, поєднати її агресію, прагнення влади та внутрішню вразливість. Саме це допомогло створити більш живий та психологічно правдивий сценічний образ. Також важливим результатом стало удосконалення моєї роботи з підтекстом та внутрішнім монологом персонажа. Я навчилася не лише вимовляти текст, а й утримувати внутрішній процес у сценах мовчання, конфлікту чи емоційної напруги. Це допомогло зробити існування персонажа на сцені більш органічним та цілісним. Важливим досягненням для мене стала робота над фізичним існуванням Чаклунки. Через пластику, манеру руху, поставу та голосові особливості мені вдалося створити окрему природу героїні, яка суттєво відрізняється від моєї власної. Особливо цінним для мене був процес пошуку рівноваги між зовнішньою силою та внутрішньою слабкістю героїні. Важливим професійним досвідом стала й робота у партнерстві з іншими акторами та режисером. Через взаємодію у сценах конфлікту та психологічного протистояння почали з'являтися чіткі елементи ролі. Це розкрило мені розуміння важливості сценічного партнерства та живої реакції у процесі існування на сцені. Але в той же час я зрозуміла, де саме маю ще працювати над собою, аби професійно розвиватися. Потрібно удосконалити роботу над емоціями, бути більш розкритою, не утискати в собі бажання бути справжньою, керувати внутрішніми проявами свободи.

ВИСНОВКИ

Під час роботи над дипломним проектом «Створення сценічного образу Чаклунки у виставі за мотивами п'єси Януша Гловацького “Замазура”»: аналіз і сценічне втілення», мною було проведено комплексне дослідження створення сценічного образу засобами акторського мистецтва. Аналіз та дослідження ролі Чаклунки стали не тільки практичним етапом у професійному становленні, а ще й важливим досвідом у вивченні й дослідженні особливостей характеру людини.

У ході роботи було здійснено аналіз драматургічної структури твору, особливості його соціального контексту, систему конфліктів та визначене місце персонажа Чаклунки в загальному контексті п'єси. Доведено, що в основі твору є протистояння людини і системи контролю та насильства, які поступово знищують особистість і спонукають до життя в страху та боротьбі за виживання. Жіноча колонія для неповнолітніх уособлюється у виставі з моделлю життя в країні, коли влада, насилля, приниження виховують характер персонажів.

Були поставлені завдання для реалізації мети, і вони були виконані:

- 1) Розглянуто та проаналізовано історіографічний матеріал та джерельну базу з даного питання;
- 2) Детально досліджено й проаналізовано п'єсу Януша Гловацького «Замазура», визначено її актуальність та новизна;
- 3) Здійснено поетапний аналіз драматургічної ролі Чаклунки та доведена її новизна;
- 4) Вивчені методи аналізу та пошуків у створенні ролі Чаклунки.

У процесі аналізу ролі було досліджено особливості формування характеру героїні, її внутрішні конфлікти, мотиви, встановлені взаємини з іншими дійовими особами. Важливо було приділити увагу внутрішній суперечності героїні, адже в ній поєднується жорстокість, прагнення влади та приховані бажання любити, розуміти, прийняти. Під час роботи над роллю стало краще зрозуміло, що навіть найбільш жорстокі вчинки героїні мають внутрішнє психологічне пояснення та формуються як наслідок життєвого досвіду, травм і середовища існування.

Суттєву роль у створенні сценічного образу мають акторські методи та техніки, а саме системний аналіз тексту, етюдний метод пошуку, робота з внутрішнім монологом, пластикою та голосом персонажа. Використовуючи ці методи, вдалося поетапно перейти від зовнішнього уявлення про Чаклунку до створення психологічно єдиного сценічного образу. Важливий вплив на процес роботи мала досліджувана спеціальна театральна література, а саме напрацювання Єжи Гротовського та Леся Курбаса. Вони допомогли детальніше зрозуміти сутність внутрішнього існування актора на сцені та необхідність правдиво діяти в конкретній ситуації. Допомогли в дослідженні документальні матеріали про жіночі колонії, правдиві історії жінок із кримінальним минулим, так як вони позбавили стереотипу в трактуванні образу.

Під час репетицій були досягнуті як позитивні результати, так і виявлені певні проблеми. Образ Чаклунки виявився багатограним, адже в ньому поєднуються агресія, сила, грубість з вразливістю та самотністю. Також важливим результатом в процесі роботи стало опанування більш точних навичок психологічного аналізу ролі, роботи з підтекстом, внутрішнім монологом, роботою з партнерами.

Важливим відкриттям під час роботи стало розуміння значення внутрішньої свободи актора. Робота над роллю Чаклунки довела, що важливо не просто передати з точністю сценічне завдання, а й ще імпровізувати, тоді роль стане більш правдивою.

Таким чином, робота над дипломною виставою показала мені шляхи професійного розвитку. Я значно поглибила практичні та теоретичні знання з акторського мистецтва, звернула увагу на власну пластику та хореографію, оцінила важливість вокалу, жестів і міміки. Жорстокість сьогодення розкриває перед нами актуальність проблеми ненависті й насилля в суспільстві, й викриваючи їх на сцені, ми намагатимемося довести глядачеві необхідність змінити наш світ в бік добра й розуміння, співчуття й милосердя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Głowacki J. «Замазура» : драматичний твір (дата звернення: 11.05.2026).
2. Grotowski J. Towards a Poor Theatre. Аналіз акторської природи та принципів «бідного театру» (дата звернення: 14.05.2026).
3. Курбас Л. Філософія театру. Теоретичні засади сценічного мистецтва та природи акторського існування (дата звернення: 16.05.2026).
4. Woollacott A. Colonialism: What Girlhoods Can Tell Us. Дослідження впливу насильства, контролю та соціального середовища на формування дівочої ідентичності (дата звернення: 19.05.2026).
5. Біографія та творчість Януша Гловацького. URL: Astrolabium (дата звернення: 12.05.2026).
6. Януш Гловацький — польський драматург і прозаїк. URL: Culture.pl (дата звернення: 15.05.2026).
7. Спогад про Януша Гловацького. URL: Нова Польща (дата звернення: 18.05.2026).
8. Відеоматеріал про творчість Януша Гловацького. URL: Facebook Video (дата звернення: 21.05.2026).
9. Януш Гловацький : біографічна довідка. URL: TimeNote (дата звернення: 10.05.2026).
10. Януш Гловацький : біографічні матеріали. URL: TimeNote (дата звернення: 17.05.2026).
11. Матеріали про творчість та постать Януша Гловацького. URL: Zbruč (дата звернення: 23.05.2026).

ДОДАТКИ

«ЗАМАЗУРА» Януш Гловацький.

Дійові особи та виконавці:

Попелюшка – Джим Паола –Елізабет

Принц – Лисенок Анастасія

Заступниця – Сорока Єлизавета

Режисер – Вечерніков Андрій, Трембецький Владислав

Помічниця режисера – Тертій Катерина

Перша дочка – Дядечко Валерія

Друга дочка – Головка Вікторія, Тертій Катерина

Батько – Артемова Яна, Вітчинкіна Олександра

Мачуха – Вітчинкіна Олександра, Артемова Яна

Чаклунка – Трембецький Владислав, Головка Вікторія

Викладачі майстерні

Викладач з акторської майстерності –

Артем Атаманюк

Викладачка з акторської майстерності -

Ольга Петровська

Викладачка зі сценічної мови –

Людмила Ардельян

Викладач зі сценічного руху –

Назар Майборода